

**ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ . ՉՈՀԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՉԱԳԵՏՔՈՒՄ ԵՎ ԻՍՐԱՅԵԼՈՒՄ
ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
SPECIAL TOPIC: SACRIFICES IN MESOPOTAMIA AND ISRAEL AND THEIR
SIGNIFICANCE**

(Այս գրառումները իմ ՀԿ-ի ուսումնասիրության առցանց գրառումներից են վերցված: Նաև տես NIDOTTE, հատոր 4, էջ՝ 1022-1022 էջում տեղադրված սանդղակը):

Ա. Ծիսակարգերը Միջագետքում

1. Չոհաբերությունը հիմնականում որևէ աստծու մատուցված կերակուր էր: Չոհասեղանը այդ աստծու սեղանն էր, որտեղ դրվում էր կերակուրը: Չոհասեղանի կողքին խնկամանն էր, որով գրավում էին աստծու ուշադրությունը: Արյան մեջ ոչ մի ծիսական նշանակություն չկար: Կենդանուն սպանողը կտրում էր նրա կոկորդը: Կերակուրը բաժանվում էր աստվածների, քահանա թագավորի և մասնակիցների միջև: Չոհ մատուցողին ոչինչ չէր հասնում:
2. Ազատագրման զոհ գոյություն չուներ:
3. Հիվանդությունը կամ ցավը աստվածներից էին: Ինչ-որ կենդանի էր բերվում և սպանվում. սա հանդիսանում էր մատուցողի համար որպես փոխանորդ:
4. Իսրայելի ծիսակարգը տարբերվում էր և յուրահատուկ էր: Կարծես թե դրա իմաստը նրանում էր, որ զոհ մատուցողը Աստծուն էր վերադարձնում իր աշխատանքի մի մասը՝ անհրաժեշտ կերակուրի համար (տես՝ Ծննդ. 4:1-4, 8:20-22):

Բ. Ծիսակարգերը Քանանում (շատ նման Իսրայելի ծիսակարգերին)

1. Աղբյուրները.
 - ա. աստվածաշնչյան դեպքերը,
 - բ. Փյունիկյան գրականություն,
 - գ. Ռաս Շամրայի արձանագրությունները Ուզարտայից, Քանանի աստվածների դիցաբանության վերաբերյալ՝ Ք. Ա. 1400թ-ից,
2. Իսրայելի և Քանանի զոհաբերությունները շատ նման են իրար, սակայն Քանանի զոհաբերությունների մեջ զոհի արյունը ընդհանրապես չի շեշտադրվում:

Գ. Ծիսակարգերը Եգիպտոսում .

1. Մատուցվում էին զոհեր, սակայն չէին կարևորվում
2. Կարևորը զոհը չէր, այլ զոհ մատուցողի վերաբերմունքը
3. Չոհեր կատարվում էին, որպեսզի հանգստացնեին աստվածների բարկությունը
4. Չոհ մատուցողը ազատագրման կամ ներման հույս ուներ

Դ. Իսրայելի զոհաբերության համակարգը . Իսրայելի զոհաբերությունները ավելի մոտ էին Քանանին, չնայած որ ամենևին էլ պարտադիր չէ, որ դրանց հետ կապ ունեին:

1. Նկարագրող արտահայտություններ .
 - ա. Չոհաբերությունն անմիջականորեն արտահայտում էր մարդկության Աստծո կարիքը:
 - բ. ՀԿ-յան օրենքները, որոնք կարգավորում էին զոհաբերությունները, չենք կարող ասել, որ զոհի նախաձեռնողն էին (տես՝ Ծննդ. 7:8, 8:20):

- զ. Չոհաբերությունը մի տեսակ նվիրատվություն էր՝ ընծա (կենդանու կամ բանջարեղենի)
- դ. Նվիրատվությունը՝ Աստծուն մեծարելու համար, պետք է ամբողջովին կամ մասամբ սպանվեր գոհասեղանի վրա
- ե. Չոհասեղանը գոհատեղին էր և խորհրդապատկերում էր Աստծո ներկայությունը: Չոհաբերությունը արտաքին երկրպագության գործողություն էր (գործադրվող աղոթք):
- զ. Չոհաբերության սահմանումն էր «գործադրված աղոթքները» կամ «ծիսական աղոթքները»: Ծիսակարգի նշանակությունը և դրա դեմ մեր մշակույթի հակվածությունը քննարկվում է Գորդոն Ջ. Ուենհեմի գրքում (Թինդեյլ, *Թվոց*, էջ՝ 25-39 /Gordon J. Wenham *Numbers*/): Ղևտացիների և Թվոց գրքերը նմանատիպ բազմաթիվ նյութեր են պարունակում, որոնք ներկայացնում են Մովսեսի և Իսրայելի համար Չոհաբերության իմաստը:
2. Չոհաբերությունը բովանդակում է.
- ա. Ընծաներ Աստծուն՝
- 1) պարունակում է այն գիտությունը, որ ամբողջ երկիրը Տիրոջն է,
 - 2) ամեն ինչ, որ մարդն ունի, դրանց համար պարտական է Աստծուն,
 - 3) հետևաբար, ճիշտ է, որ մարդը Աստծուն տուրք մատուցի,
 - 4) այն հատուկ տուրք էր կամ ընծա, մի բան, որով մարդը կարիք ուներ պահպանելու իր իսկ գոյությունը: Ինչ-որ բան տալուց առավել այն անհրաժեշտություն էր մարդուն համար: Դա նշանակում էր իրենից մի ինչ-որ մասնիկ Աստծուն նվիրաբերել:
 - 5) ընծան հեղելով կամ սպանելով Աստծո համար, այլևս հնարավոր չէր վերադարձնել
 - 6) ողջակեզը դառնում էր անտեսանելի և բարձրանում էր վեր՝ Աստծո թագավորություն
 - 7) նախկինում, ավելի վաղ ժամանակներում, գոհասեղաններ կառուցվում էին այն վայրերում, որտեղ Աստված հայտնվում էր մարդկանց: Չոհասեղանը սկսվեց դիտարկվել որպես տուրք վայր, հետևաբար, գոհը բերում էին այդտե՛ղ մատուցելու:
- բ. Արտահայտում էր իր ամբողջ կյանքի նվիրաբերումն Աստծուն .
- 1) Ողջակեզը հանդիսանում էր երեք կամավոր Չոհաբերություններից մեկը:
 - 2) Կենդանին ամբողջությամբ այրվում էր, արտահայտելու Աստծո հանդեպ մեր ունեցած խորը մեծարանքի զգացումը:
 - 3) Սա շատ տպավորիչ ընծա էր Աստծո համար:
- գ. Աստծո հետ հաղորդակցություն .
- 1) Չոհաբերության հաղորդակցելի մասը
 - 2) օրինակն է խաղաղության գոհը, որը խորհրդապատկերում է Աստծո և մարդու փոխհարաբերությունը
 - 3) Չոհաբերությունը կատարվում էր այս փոխհարաբերությունը ձեռք բերելու կամ վերականգնելու համար
- դ. Մեղքի թողություն .
- 1) երբ մարդը մեղանչում էր, նա պետք է խնդրեր Աստծուն, որ վերականգնի այն փոխհարաբերությունը (ուխտի), որը խաթարվել էր
 - 2) խաթարված փոխհարաբերության պատճառով, մեղքի Չոհաբերության հետ բոլորին կերակուր մատուցել չէր թույլատրվում
 - 3) արյան կարևորությունը

- (ա) դրվում էր զոհասեղանի վրա մարդու համար
 - (բ) դրվում էր վարագույրի՝ քողի վրա, քահանայի համար
 - (գ) դրվում էր քավության տապանակի վրա՝ Քահանայապետի և ժողովրդի համար (Գևտ. 16)
- 4) գոյություն ունեին երկու տեսակ մեղքի զոհաբերություններ: Երկրորդը կոչվում էր հանցանքի զոհ: Այս զոհի ժամանակ մեղավորը պետք է իր աչքերում վերականգներ իր իսրայելացի ընկերոջը, որի հանցանքը վերցվում կամ սպանվում էր կենդանու զոհի հետ միասին:
- 5) կանխամտածված կամ դիտավորյալ մեղքի համար զոհ գոյություն չունեւր, 4:1,22,27, 5:15-18, 22:14

Ե. ՏԱՐԲԵՐ ԶՈՀԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԵՐԸ

1. ԳԼՈՒԽ 1.

ա. Ներածական Սահմանում, «Տերը խոսեց Մովսեսին», 1:1-2, 4:1, 5:14, 6:1,19, 7:22,28

1) Նախիրներից կամ հոտերից

2) «Երբ /եթե/», հ. 2, ցույց է տալիս, որ սա պարտադրաբար չէր, այլ հոժարակամ

բ. Ողջակեզ, հհ. 3-17 (6:8-13)

1) Չոհասեղան

(ա) անաչառ զոհասեղանը, որը նաև կոչվում էր ողջակեզի զոհասեղան, Խորանի դռնով զոհասեղան կամ բրոնզապատ սատիմի փայտից զոհասեղան (տես՝ Ելից 27):

(բ) սրանով էր այն տարբերվում Սրբարանի (տես՝ Ելից 30) խունկի զոհասեղանից (ոսկե զոհասեղան):

(գ) ողջակեզի զոհասեղանից ածուխներ էին տարվում խունկի զոհասեղանի համար

(դ) ողջակեզի զոհասեղանը գտնվում էր Խորանի մուտքի հենց մեջտեղում

(ե) զոհասեղանն ուներ եղջուրներ, որոնք հանդիսանում էին դրա ամենասուրբ մասը: Արյունը ցողվում էր եղջուրներին (տես՝ Ելից 30:10)

(զ) եղջուրները հավանաբար նախատեսված էին որպես՝

i. ձեռքերի սիմվոլ, որոնք զոհը վեր էին պարզում

ii. ուժի կամ գերակայության սիմվոլ (2 Օր. 33:17, 2 Թագ. 22:3)

iii. հետագայում, այն մարդիկ, որոնք ամուր բռնում էին զոհասեղանի եղջուրները, ապահով էին մինչև դատարանը կակայոցներ իրենց դատը (3 Թագ. 1:50-51, 2:28)

2) Չոհր

(ա) անարատ ցուլ, որը առաջինն է նշվում, իր կարևորության և արժեքի պատճառով, հ. 3

(բ) արու այծ կամ ոչխար, հ. 10

(գ) տատրակներ կամ մատղաշ աղավնիներ, հ. 14 (աղբատների համար)

3) Ողջակեզի վայրը Ժողովրդի Վրանի դռան մոտ էր

4) Ձեռնադրումը միայն ցլիկների համար էր, ոչ թե այծերի, ոչխարների կամ թռչունների, հ. 4

(ա) զոհ մատուցողն ինքն էր սա անում (ոչ թե քահանան)

(բ) շատերը կարծում են, որ սա հանցանքը փոխանցելու սիմվոլիկ գործողություն է

(գ) ոմանք էլ հավատում են, որ՝

i. դա նշանակում է, որ տվյալ կենդանին պատկանում է այդ անհատին

- ii. զոհը պետք է ներկայացվեր մատուցողի անունով
- iii. այս զոհի պտուղը պատկանում է այն մարդուն, որը ձեռնադրում է կենդանուն

5) Չոհր կտրելը.

- (ա) ցուլը կտրվում էր «Տիրոջ առջև» այն մարդու կողմից, որը կատարում է զոհը: Մատուցողը պետք է սպանի զոհին, մորթազերծի և կտրատի: Քահանայի դերը (բացառությամբ հանրային զոհերի) սկսվում է այն ժամանակ, երբ զոհ մատուցողը զոհին բերում է զոհասեղանի մոտ:
- (բ) ոչխարը կամ այծը՝ հ. 11 - «զոհասեղանի հյուսիսային կողմում, Տիրոջ առաջ»: Այս հատուկ վայրը նախատեսված էր ավելի փոքր կենդանիների համար:
- (գ) թռչունը. այս զոհին սպանում և մատուցում էր քահանան: Մատուցողը պետք է միայն դեն նետեր թռչնադրը:

6) Արյան կիրառությունը.

- (ա) կենդանիների
 - i. Քահանան արյունը բերում է զոհասեղանի մոտ և շրջանաձև ցողում զոհասեղանի վրա:
 - ii. Կենդանու կյանքը նրա արյան մեջ էր (տես՝ Ծննդ.9:4, Ղևտ.17:11): Կյանքն արդեն իսկ պատկանում էր Աստծուն, հետևաբար արյունը ոչ մի մաս չէր ներկայացնում մարդու ընծայի մեջ:
 - iii. Թռչնի արյունը քամվում էր զոհասեղանի կողքին և չէր այրվում կրակի մեջ:

7) Մարմնի գործածությունը.

- (ա) ցուլը, հ. 6
 - i. Չոհ մատուցողը մաշկազերծում էր զոհին: Քահանան կարող էր իրեն պահել մորթին (տես՝ 7:8):
 - ii. Մատուցողը զոհի մարմինը կտորների էր բաժանում
 - iii. Քահանան զոհը դնում էր զոհասեղանի վրա նույն այն դասավորությամբ ինչպես կենդանի ժամանակ էր
 - iv. ոտքերը և փորոտիքը ջրով լվացվում էին ջրակոնքից
 - v. քահանան ամբողջը այրում էր զոհասեղանի վրա

գ. Երբ էր պետք մատուցել ողջակեզ

- 1) Տաղավարահարաց՝ վրանների Տոնին
- 2) Քավության Օրը
- 3) Շաբաթների Տոնին, Երեխայրիքի Տոնին կամ Պենտեկոստեին
- 4) Փողերի Տոնին
- 5) Տարուբերվող Խուրձի Տոնին (Ղևտ. 23)
- 6) Բաղարջակերաց Տոնին՝ Չատկին
- 7) Անսագլուխների Տոնին՝ Նոր Լուսնի Տոն
- 8) Շաբաթի Տոնին

դ. Ողջակեզի նշանակությունը.

- 1) Աստծուն ընծա,
- 2) Դիտարկվում էր որպես ամենաթանկ զոհը,
- 3) Այն կարծես թե գործ ուներ ընդհանուր առմամբ մեղքի հասկացողության կամ զոհունակության հետ
- 4) Չոհաբերության գաղափարի ամենակատարյալ ներկայացումն էր,
- 5) Այլաբանորեն մարդու կյանքի զոհաբերության իմաստն ուներ,

- 6) Ներկայացնում է անհատի կողմից Աստծո ծառայությանը լիարժեք նվիրվելու իմաստը,
 - 7) Չոհի տեսակավորված արժեքը .
 - (ա) ցուլ
 - (բ) ոչխար, այծ
 - (գ) թռչուններ
 - 8) Սա ցույց է տալիս, որ ցանկացած մարդ, որ գիտակցում է հոգևոր իր կարիքը, կարող է մոտենալ Աստծուն: Աստված բոլոր մարդկանց էլ հոգ է տանում:
- ե. Հատուկ կարգադրություններ քահանաների համար, 6:8-12
- 1) Ողջակեզը ամբողջ գիշեր մնում էր զոհասեղանի կրակատեղում
 - 2) Կրակը պետք է միշտ վառ պահվեր ողջակեզի տակ այրվելիս
 - 3) Կարգադրություններ, որոնք Քահանայի հագուստին էին վերաբերում
 - 4) Մոխիրը հեռացնելու վերաբերյալ կարգադրություններ

2. ԳԼՈՒԽ 2:1-16 (6:14-23)

ա. Ներածություն

- 1) Այս գլխում խոսվում է ցորենի ընծայի մասին
 - 2) Ցորենի ընծան՝ զոհը, ծագել է արմատ հանդիսացող «ընծա» բառի նշանակությունից: Այն դարձել է տեխնիկական տերմին ոչ կենդանական կամ բուսական զոհերի՝ ընծաների համար:
 - 3) Գերությունից հետո ցորենի ընծան հայտնվում է որպես հավելում ողջակեզի և խաղաղության զոհի համար և ռաբբինները ասում են, որ այն կարող էր առանձին էլ մատուցվեր շատ աղքատ մարդկանց կողմից:
 - 4) Թվոց 18:19 և 2 Մնաց. 13:5-ում նաև նշվում է աղի ուխտի մասին: Աղը թթվամորի հակադրությունն էր: Այն կիրառվում էր որպես Աստծո ուխտի խորհրդապատկեր, քանի որ անապականացու էր և երկար մնացող:
- բ. Ցորենի ընծան իրենից ներկայացնում էր մարդու աշխատանքի նվիրումն Աստծուն:
- 1) Աստծուն ընծա էր մարդկանց ամենօրյա կերակուրից
 - 2) Ընդհանրապես համեմունք էր (հատկապես գերությունից հետո ժամանակներում) ողջակեզին կամ խաղաղության զոհին:
 - 3) Չոհը հանդիսանում էր քահանայի համար Աստծո հոգածությունը: Միայն մի փոքր մասն էր այրվում որպես ամբողջի հիշատակ:
 - 4) «Հիշատակ» բառը նկարագրում է մատուցված չափաբաժինը, կամ էլ այն բաժինը, որը բերում է ամբողջականը Տիրոջ առաջ:
 - 5) Տիրոջ Ընթրիքի Նոր Կտակարանյան գաղափարը որպես «հիշատակ» արտահայտում է Հին Կտակարանի այս նույն հասկացությունը:
 - 6) «Սուրբ» և «ամենասուրբ» տերմինների միջև տարբերությունը՝
 - (ա) «սուրբ». քահանան և իր ընտանիքը կարող էին ուտել այն որևէ մաքուր վայրում
 - (բ) «ամենասուրբ». կարող էին ուտել միայն քահանաները և միայն Ժողովրդի Վրանի /Խորանի/ սրահում
- գ. Տեսակները
- 1) Չթխված ալյուր (հարուստների համար), 2:1-3
 - 2) Թխված հացեր կամ խմորեղեն, 2:4-11
 - 3) Եգիպտացորենի կամ ցորենի կանաչ հասկերը (աղքատների համար), 2:12-16

- (ա) Չթիվված այբուրը հանդիսանում էր ամենաբարձր զոհաբերությունը: Դա ամենաընտիր ցորենի այբուրից էր:
- (բ) Թիվված խմորեղեններ
 - i. բաղադրիչներից էր նաև յուղը
 - ii. թոնրում պատրաստված, հ. 4
 - iii. տապակի վրա, հ. 5
 - iv. սանի մեջ եփված, հ. 7
- (գ) Եգիպտացորենի կամ ցորենի կանաչ հասկերը /թարմ հասկերը/
 - i. պետք է ծեծված լիներ
 - ii. մանր կտորների կտրատված
 - iii. զարդարված՝ ինչպես հյուրերի առջև դրվող կերակուր

դ. Բաղադրիչները.

- 1) Ընտիր այբուրը համապատասխանում է անարատ կենդանուն
- 2) Յուղը բարգավաճման խորհուրդն էր և հետևաբար Աստծո ներկայության սիմվոլը
 - (ա) կիրառվում էր որպես սնունդ, զոհ, դեղամիջոց և օծություն
 - (բ) Հավանաբար յուղի կիրառությունը փոխարինում էր յուղի ընծային՝ զոհին
- 3) Անուշահոտ խունկը Հնդկաստանից կամ Արաբիայից էր
 - (ա) Դիտարկվում էր որպես անուշահոտությամբ շատ մաքուր մի բան
 - (բ) Խորհրդանշում էր աղոթքն ու փառաբանությունը
- 4) Աղը.
 - (ա) Կյանք տվող ինչպես նաև պահպանող հատկությամբ
 - (բ) Հավանաբար ավելի շատ սեղանի համար, քան պահպանության
- 5) Բացառվող տարրերը.
 - (ա) Թթխմորը բացառվում էր, հ. 11
 - i. հավանաբար թթվելու՝ հասունանանլու պատճառով
 - ii. թթխմորը ասոցացվում է ապականության հետ
 - iii. կարող էր մատուցվել երեխայրիքի՝ առաջին պտղի հետ և քահանային
 - (բ) Մեղրը բացառվում էր՝
 - i. քաղցրաջուրը պտղաջուր էր և ոչ թե մեղրաջուր
 - ii. հավանաբար այն բանի համար, որ քանանացիները իրենց ծեսերում մեղր էին կիրառում

ե. Մատուցման ծիսակարգը՝

- 1) Այն բերվում էր քահանայի մոտ: Նա էր վարում ամբողջ արարողությունը (2:2, 9, 16)
- 2) Ընծայի մի մասը պետք է սրբաբանում քահանան ուտեր: Այն ամենասուրբ էր:

զ. Նշանակությունը

- 1) Նվեր ստորադասից գերադասին
- 2) Դրա մի մասի այրումը ներկայացնում էր տվյալ անձի աշխատանքի մի մասի նվիրաբերումն Աստծուն
- 3) Ակնհայտ իմաստը՝
 - (ա) Ողջակեզ. անձի կյանքի նվիրումը
 - (բ) Մենդի ընծա. անձի ամենօրյա աշխատանքի նվիրաբերում

է. Ցորենի Ընծայի համար հատուկ կարգադրություններ, 6:14-23

- 1) Չոհասեղանի առաջ մատուցել
- 2) Որպես ընծա Աստծուն մատուցված աշխատանք, սակայն իրականում այն ապահովում էր քահանայությանը

3. ԳԼՈՒԽ 3:1-17 (7:13-34) ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՁՈՔ

ա. Ներածություն

- 1) Ինչու
 - (ա) հաղորդության ընծա
 - (բ) ուխտի գոհ
 - (գ) միասնական գոհ
 - (դ) եզրափակիչ գոհ
- 2) այն գոհունակություն էր արտահայտում Աստծուն՝ ընտանիքի, ընկերների և Աստծո հետ իր փոխհարաբերության համար
- 3) Սովորաբար հանդիսանում էր մի շարք գոհաբերությունների վերջին փուլը, որի ժամանակ հաշտություն էր հաստատվում:
- 4) Ողջակեզը արտահայտում էր հնազանդության թանկարժեքությունը, մինչ խաղաղության գոհն արտահայտում էր Աստծո հետ հաղորդակցության ուրախությունն ու ցնծությունը:
- 5) Արու կամ էգ, սակայն անարատ
- 6) Տարբեր գոհեր.
 - (ա) նախիրից՝ արու կամ էգ
 - (բ) տարբերությունը, որ դրված էր ոչխարի և այծի միջև, ոչխարի պոչի յուղի (դմակի) պատճառով էր
 - i. հոտերից գառ՝ արու կամ էգ
 - ii. հոտերից այծ՝ արու կամ էգ

բ. Ծիսակարգը.

- 1) Չոհին ներկայացնելը
 - (ա) Չոհին ձեռնադրում էին
 - (բ) Ժողովքի Վրանի մոտ մորթվում էր
 - (գ) Չոհի հետ ընթացակարգերը նույնն են, ինչ ողջակեզի ժամանակ
 - (դ) Արյունը ցողվում էր գոհասեղանի շուրջբոլորը
 - (ե) Ընտրված մասերը այրվում էին գոհասեղանի վրա՝ Աստծո առաջ
 - i. յուղը (ոչխարի դմակը) խորհրդանշում էր բարգավաճում
 - ii. երիկամները, լյարդը խորհրդանշում էին կամքի և զգացմունքների տեղը
 - iii. յուղոտ մասերը դրվում էին գոհ մատուցողի ողջակեզների վրա կամ առավոտյան գառան գոհաբերության վրա

2) Գոհության գոհը՝ ընծան պարունակում էր (7:11-14)

- (ա) Յուղի հետ շաղախված անթթխմոր հաց
- (բ) Յուղով ցողված անթթխմոր չորահացեր
- (գ) Յուղով շաղախված ընտիր այուր

գ. Քահանայի մասնաբաժինը, 7:28-34.

- 1) Կրծքամիսը պատկանում էր քահանային, որպես տարուբերվող ընծա
- 2) Տարուբերելը իրենից ներկայացնում էր մատուցողի և քահանայի ձեռքերի մեջ գոհը դնելը: Այն ցույց էր տալիս, որ գոհը մատուցվում էր մատուցողների կողմից Աստծուն, և դրա ընդունվելը հետադարձվում էր քահանային տալով:
- 3) Աջ ազդրը՝ զիստը պատկանում էր պաշտոնավարող քահանային
- 4) Բարձրացվող գոհը Աստծուն էր բարձրացվում և ընդունվում էր քահանայի կողմից

դ. Մատուցողի մասնաբաժինը, 7:15-18

- 1) Գոհության՝ շնորհակալության ընծան պետք է ուտեին հենց մատուցման օրը, հ. 15
- 2) Ուխտի կամ կամավոր ընծան պետք է ուտեին մատուցման օրը կամ դրան հաջորդող օրը, հ. 16
- 3) Այս բաժինն այն էր, որ չէր մատուցվել Աստծուն և Աստծուց տրվել քահանային
- 4) Խորհրդապատկերորեն Աստված ուտում է մատուցողի և նրա ընտանիքի ու ընկերների հետ միասին այս գոհի ժամանակ
- 5) Այս ընծան շեշտադրում է, որ փոխհարաբերությունները վերականգնված են:

4. ԳԼՈՒԽ 4:1-5:13 (6:24-30) ՄԵՂԸԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

ա. Ներածություն.

- 1) Առաջին պատարագն է, որտեղ քավությունը գերակայող տարր է հանդիսանում:
- 2) Այս գոհը՝ պատարագը, վերահաստատում է մարդու և Աստծո միջև ուխտը: Այն վերականգնում է փոխհարաբերությունը:
- 3) Այս պատարագը պարունակում է՝
 - (ա) Անտեղյակության մեղքերը
 - (բ) Անուշադրության մեղքերը
 - (գ) Ցանկության մեղքերը
 - (դ) Բացթողումների մեղքերը
 - (ե) Չէր քավում դիտավորյալ, մեծամտորեն, ապստամբությամբ Աստծո դեմ կատարած մեղքերը: Դիտավորյալ, կանխամտածված, բարձրացած ձեռքով մեղքի համար պատարագ՝ գոհ չկար (տես՝ Թվոց. 15:27-31):

բ. Նշանակությունը.

- 1) Այս գոհը քավում էր մեղքերի հանցանքն ու պատիժը:
- 2) Պարունակում էր Աստծո կողմից շնորհքի մասը և մարդու կողմից՝ հավատքի:
- 3) Ոչ մի զոհաբերություն չէր կարող հասնել որևէ բանի միայն ծիսակարգի միջոցով: Գործողության ետևում կանգնած էր գոհ մատուցողի հավատքը:
- 4) Չնայած դրան, գոհն ավելին էր, քան միայն մատուցողի կողմից կատարած արտահայտություն: Այն իր համար ինչ-որ բան էր անում: Դա վերահաստատում էր Աստծո հետ իր փոխհարաբերությունը:
- 5) Ծեսը Աստծո կողմից տրված ընթացակարգ էր և ոչ թե անձնական հավատքին փոխարինող գործողություն:
- 6) Աստված ատում է ցանկացած կրոնավոր գործողություն, որը չի կատարվում հավատքով. Եսայի 1:1-20, Ամովս 5:21-24, Միքիա 6:6-8:

գ. Ծիսակարգը.

- 1) Քահանայապետի համար, հհ. 3-12
 - (ա) Քահանայապետ՝ օձված քահանա.
 - i. Մարդկանց սխալ առաջնորդելու մեղքի համար
 - ii. Անձնական բնույթի մեղքի համար
 - iii. Քահանայապետը լինելով համայնքի հոգևոր ներկայացուցիչը, էթե մեղք էր գործում, ապա նրա մեջ բոլորն էին մեղք գործում: Համայնքի վերաբերյալ հրեական հասկացությունն այսպիսին է (տես՝ Հեսու 7, Հռոմ. 5:12):
 - (բ) Ընթացակարգերը.
 - i. Քահանայապետը բերում էր անարատ ցլիկին զոհասեղանի մոտ,
 - ii. Նա իր ձեռքերն էր դնում նրա գլխի վրա,

- iii. Քահանայապետը մորթում էր կենդանուն,
 - iv. 7 անգամ արյուն էր ցողում վարագույրի առջև .
 - ա) Սա մաքրում էր Խորանը
 - բ) սինվոլիկ կերպով ճանապարհ էր բացում դեպի Աստված
 - գ) խնկի գոհասեղանի եղջյուրներին արյուն էր քսվում
 - դ) մնացած արյունը լցվում էր ողջակեզի գոհասեղանի հիմքի վրա
 - v. Ամբողջ ճարպը դրվում էր գոհասեղանին
 - vi. Կենդանու մնացած մասերը դուրս էին բերվում ճամբարից մի մաքուր վայր, հ. 12, որտեղ թափվում էին գոհասեղանից վերցված մոխիրը: Այնտեղ այրվում էր կենդանու մնացորդը:
- 2) Ազգի՝ ժողովրդի համար, հ. 13-21
- (ա) Նրանք մեղանշում էին, երբ օրենքի պատվիրանները չէին պահում, հհ. 13-21
 - (բ) Ընթացակարգերը .
 - i. Ծերերը գոհասեղանի մոտ էին բերում մի անարատ ցիլկ,
 - ii. Ծերերը ձեռնադրում էին ցիլկի գլուխը,
 - iii. Նրանք մորթում էին կենդանուն,
 - iv. Քահանայապետը 7 անգամ արյուն էր ցողում վարագույրի առջև .
 - ա) Սա մաքրում էր Խորանը
 - բ) սինվոլիկ կերպով ճանապարհ էր բացում դեպի Աստված
 - գ) խնկի գոհասեղանի եղջյուրներին արյուն էր քսվում
 - դ) մնացած արյունը թափվում էր գոհասեղանի հիմքի վրա:
 - v. Այս ամբողջը մատուցվում էր գոհասեղանի վրա
 - vi. Կենդանու մնացած մասը ճամբարից դուրս մի մաքուր վայր էր տարվում, հ. 12, որտեղ թափվում էր գոհասեղանի մոխիրը: Այնտեղ այրվում էր կենդանուց մնացած մասերը:
- 3) Առաջնորդի համար, հհ. 22-26
- (ա) Առաջնորդը (իշխան) հհ. 22-26
 - i. Յեղապետը
 - ii. Համայնքում պատասխանատու անձը
 - iii. Վերակացուն
 - (բ) Ընթացակարգերը .
 - i. Առաջնորդը գոհասեղանին մի նոխազ էր մոտեցնում (մեծ, արու, թավամազ այծ)
 - ii. Առաջնորդը ձեռքերը դնում էր կենդանու գլխին,
 - iii. Առաջնորդը մորթում էր կենդանուն,
 - iv. Քահանայապետը ողջակեզի գոհասեղանի եղջյուրներին արյուն էր սրսկում և մնացած արյունը թափվում էր գոհասեղանի հիմքի վրա,
 - v. Ամբողջ ճարպն այրվում էր գոհասեղանի վրա,
 - vi. Քահանաները ուտում էին մսի մնացած մասը:
- 4) Անհատի համար, հհ. 27-35
- (ա) Անհատը, երբ հասկանում էր, որ մեղք է գործել, պետք է մատուցեր այսպիսի գոհ .
 - (բ) Ընթացակարգերը .
 - i. Անհատը բերում էր էգ այծ կամ էգ գառ,
 - ii. Ձեռքերը դնում էր կենդանու գլխի վրա,
 - iii. Անհատը մորթում էր կենդանուն,

- iv. Քահանան գոհասեղանի եղջյուրներին արյուն էր սրսկում, մնացած արյունը թափում էր գոհասեղանի հիմքին,
 - v. Ամբողջ ճարպը դրվում էր գոհասեղանին և այրվում,
 - vi. Քահանաները ուտում էին մնացած միսը:
- 5) Հատուկ դեպքեր, որոնք պահանջում էին մեղքի պատարագ, 5:1-13 (Սա կարծես թե ընդգրկում է նաև ուխտի կողակցի դեմ կատարած դիտավորյալ մեղքը):
- (ա) Եթե որևէ վկա առաջ չի գալիս և վկայություն տալիս (ինֆորմացիայի պակասի դեպքում), 5:1
 - (բ) Անմաքուր կենդանու դիպչելիս, 5:2
 - (գ) Անմաքուր մարդու դիպչելիս, 5:3
 - (դ) Անմտածված երդմամբ խոսելու դեպքում, 5:4
 - (ե) Վերը նշված մեղքերի համար պատարագը՝
 - i. Էգ այծ կամ ոչխար
 - ii. Երկու տատրակ կամ երկու աղավնի
 - iii. արդուի 1/10 չափ ընտիր այլուր
- 6) Մեղքի պատարագի ծիսակարգը, 6:24-30
- (ա) Քահանան կարող էր ուտել այն ինչ մնացել էր
 - (բ) Եթե հանդերձների վրա արյուն էր թափվել, պետք է դրանք լվացվեին
 - (գ) Եթե կավե ամանի վրա էր արյուն թափվել, ապա այն պետք է կոտրվեր
 - (դ) Եթե պղնձե ամանի մեջ էր գոհը եփվել, ապա այդ ամանը պետք է լավ լվացվեր
 - (ե) Եթե ողջակեզի արյունը Սրբարան էր բերվել, ապա միսը պետք է այրվեր և քահանան չէր կարող ուտել դրանից:
- 7) Մեղքի Պատարագի նշանակությունը
- (ա) Կանխամտածված մեղքի համար գոհ չկար. միայն անուշադրությամբ կատարված կամ անտեղյակության մեղքերի համար, 5:15, 18:
 - (բ) Ինչ է պարունակում իր մեջ ներումը՝
 - i. Սարդու բաժինը հավատքն է,
 - ii. Աստծո բաժինը՝ ողորմությունը:

5. ՔԼՈՒԻՍ 5:14-19 ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԿԱՄ ՀԱՆՅԱՆՔԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

ա. Ներածություն

- 1) Մինչ մեղքի պատարագը գործ ունեւ գործված մեղքի հետ, հանցանքի պատարագը վերաբերում էր այն վնասին, որը հասցվել էր ուխտի գործընկերոջը և նրան, թե ինչ հնարավոր փոխհատուցում էր անհրաժեշտ:
- 2) Մեղքի և հատուցման պատարագները շատ նման էին
- 3) Անհատի իրավունքներն արտահայտված Տաս Պատվիրաններում (Ելից 20, 2 Օր.5)
 - (ա) տուն
 - (բ) ունեցվածքի կուտակում
 - (գ) կյանք
- 4) Այս պատարագը շեշտադրում է մեր եղբոր դեմ մեղանչելու տեսքով կատարած վնասը և վնասված առարկայի արժեքի փոխհատուցումը՝ դրան ավելացրած արժեքի 1/5 մասը:

բ. Մեղքեր, որոնք պատարագ էին պահանջում.

- 1) Աստծո կամ Նրա սեփականության դեմ կատարած մեղքերը.
 - (ա) երեխայիքը՝ առաջին պտուղները

(բ) առաջնեկները, 14-16

(գ) տասանորդը

(դ) ոչ ճիշտ կերպով կատարված պատարագը՝ ընծան

(ե) էժանագին ընծաները

- 2) «Եթե մեկը մեղանշում է և անում մի քան, որն Աստված պատվիրել է չանել, թեև նա անտեղյակ էլ լինի այդ մասին, միևնույն է հանցավոր է և պետք է կրի իր պատիժը»:

Ձ. Հնում գոհերը, պատարագները մատուցվում էին մի քանի նպատակով.

ա. աստվածների զայրույթը մարելու համար

բ. աստվածներին կերակրելու համար

գ. աստվածների հետ հաղորդակցվելու համար

դ. փառաբանության համար

ե. ներման կամ հաշտության կարիքի դեպքում